

ПРАВОПОРУШЕННЯ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПРОСТУПКУ ТА ЗЛОЧИНУ

«Делікт (лат. *delictum* — провина, проступок) — правопорушення, тобто незаконна дія, проступок, злочин. У римському праві — заподіяння шкоди іншій особі, її сім'ї або майну, порушення правового припису або заборони»¹.

Учинити правопорушення означає «переступити» право. М. Малєїн зазначає: «Кожне окреме правопорушення, як явище реальної дійсності, є конкретним: воно вчиняється конкретною особою, в певному місці та у певний час, суперечить чинній правовій нормі, характеризується точно визначеними ознаками». Науковець дає власне визначення правопорушення: «Правопорушення — це свідомий вольовий акт суспільно небезпечної протиправної поведінки»².

О. Скакун пропонує таке визначення: «делікт — це правопорушення, що тягне за собою відповідальність особи, яка вчинила його». «Делікт — правопорушення, тобто незаконна дія, проступок, злочин. Залежно від норм, які порушено, розрізняють делікти: цивільно-правові (заподіяння шкоди майну громадянина або установі, заподіяння шкоди особі та ін.); адміністративно-правові (порушення правил дорожнього руху, дрібне хуліганство та ін.); трудові (порушення трудового законодавства); дисциплінарні (прогул, запізнення на роботу тощо); кримінально-правові (хуліганство, вбивство, інші злочини)»³.

1 Юридична енциклопедія: в 2 т. / [редкол.: Ю.С.Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. — К.: Укр. енцикл., 1999. — Т. 2. — С. 55.

2 Малєїн Н.С. Правонарушение: понятие, причины, ответственность / Н.С. Малєин. — М.: Юрид. лит., 1985. — 192 с.

3 Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун. — Харків: Консум, 2001. — 420 с.

В. Маковій зазначає, що поняття «делікт» розглядається у правовій доктрині у широкому й вузькому розумінні. У широкому розумінні деліктом визначається будь-яка недозволена дія, правопорушення, що має наслідком застосування покарання до особи, яка його вчинила. Тобто делікти за сферою їхнього виникнення та реалізації можуть бути поділені на публічно-правові й приватноправові, серед останніх виділяють цивільно-правові правопорушення⁴.

Види правопорушень розрізняються між собою за ступенем суспільної небезпечності (шкідливості), за об'єктами посягання, за суб'єктами, за поширеністю, за ознаками об'єктивної і суб'єктивної сторін, а також за процедурами їхнього розгляду. За ступенем суспільної небезпечності правопорушення поділяються на злочини і проступки.

Цікавим є факт наявності в англосаксонській правовій сім'ї, де правопорушення (crime) не має настільки чіткого розмежування, як у континентальній правовій сім'ї, за ступенем суспільної небезпечності, особливої категорії незначних правопорушень — проступків, які мають назву місдемінор (англ. *misdemeanour* — проступок від *mis...* — префікс із значенням неправильності і *demeanour* — поведінка). У системі англо-американського права це категорія найменш небезпечних правопорушень. Відповідальність за місдемінор часто обмежується штрафом або короткостроковим ув'язненням⁵. Тоді як інша категорія правопорушень — фелонія (англ. *felony*, старофранц. *felonie* — зрада, злочин від пізньолат. *fello* — лиха людина, зрадник, бунтівник, з франкської *fillo*, *filljo* — той, хто б'є, січе, шмагає) поділяється на три види: небезпечний злочин першого ступеня; небезпечний злочин другого ступеня; небезпечний злочин третього ступеня, а Кримінальний кодекс штату Нью-Йорк (§ 55.05) поділяє фелонію (за строком покарання) на п'ять груп (класів): А — довічне ув'язнення або смертна кара; Б — позбавлення волі на строк до 25 років; С — позбавлення волі на строк до

4 Маковій В. П. Взаємне поглинання сутнісних теорій делікту у міжнародному приватному праві / В. П. Маковій // Юридичний вісник Причорномор'я. — 2011. — № 1 (1). — С. 318-323.

5 Юридична енциклопедія: в 2 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. — К.: Укр. енцикл., 1999. — Т. 3. — С. 725.

15 років; D — позбавлення волі на строк до 7 років; E — позбавлення волі на строк від 1 до 4 років⁶. У ряді країн як романо-германської, так і англо-саксонської правових сімей правопорушення не поділяються на злочини та проступки. Це приводить до певного нерозуміння з боку наших дослідників кримінального та адміністративного права зарубіжних країн. Заміна терміна «проступок» терміном «адміністративне правопорушення» в радянській правовій сім'ї, їхня тотожність, на думку правознавців, також створили умови для викривлення дійсної суті понять «делікт» та «деліктологія», появи термінологічних поєднань, які порушують аксіоматичні приписи теорії права. Неправильні та вільні переклади і трактування зарубіжних наукових праць і нормативних актів дали змогу науковцям пострадянського простору ввести в науковий обіг поняття кримінального проступку як складового елементу кримінального злочину без пояснень, чим вони відрізняються від дослідженого з давніх часів поняття «правопорушення» (делікт), яке поділяється за ступенями завданої шкоди на злочин і проступок.

Злочином є передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), учинене суб'єктом злочину. Не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі⁷.

Ознаки злочину: 1) це діяння, вчинене суб'єктом злочину; 2) воно є винним; 3) це діяння є суспільно небезпечним; 4) відповідне діяння передбачене чинним КК України. Останнє, крім того, має на увазі, що обов'язковою ознакою поняття злочину є також; 5) кримінальна караність. Відсутність хоча б однієї із цих ознак вказує на відсутність злочину.

Сьогодні у Кримінальному процесуальному кодексі України вводиться поняття кримінального проступку. Проте визна-

6 Юридична енциклопедія: в 2 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. — К.: Укр. енцикл., 1999. — Т. 6. — С. 263.

7 Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради. — 2001. — № 25-26. — Ст. 131.

чення його ані в цьому документі, ані в Кримінальному кодексі України ще не надано. У ньому лише визначено необхідність градації злочинів за ступенем їхньої суспільної небезпеки. Учені висловлюють ряд думок з приводу того, яким чином привести наше законодавство у відповідність до світових стандартів. У цій діяльності в суспільній формулі головним має бути дотримання вектора гуманізації покарання за вчинення правопорушення.

Отже в жодному разі не слід збільшувати переліку діянь, за які особа, що їх учинила, буде нести покарання. Тобто алгоритм дій має такий вигляд: 1. Усі проступки, які містились в інших нормативних актах, а саме: Митному кодексі України, КУпАП, Податковому кодексі України, КЗпП України — в жодному разі не переходять до антизлочинного законодавства. 2. Проводиться реєстр норм Кримінального кодексу України, і ті норми, частини норм, які можуть бути віднесені до проступків, або виділяються в окрему главу чи підрозділ кодексу, або зазнають змін безпосередньо всередині статей, а до Загальної частини додається стаття з визначенням проступку в кримінальному законодавстві.

В той же час слід зазначити, що виділення кримінального проступку протирічить теоретичним надбанням права як суспільного явища. Проступок по своїй сутності не може бути злочинним. Шкідливість проступку слід чітко відмежовувати небезпечності злочину. Бо саме ступінь суспільної небезпеки і є та межа, що поділяє правопорушення на злочин і проступок.

Як злочин, так і проступок можуть учинятись особою під час діяльності в будь-якій сфері. У сучасній теорії права саме суспільна небезпека вважається основним критерієм розмежування проступків і злочинів. Вона означає, що діяння шкідливе для суспільства, що воно спричиняє або створює загрозу заподіяння такої шкоди суспільним відносинам⁸.

Проступки відрізняються від злочинів меншим ступенем суспільної небезпечності. Проступки — це незначні правопорушення, що завдають шкоди особі, суспільству і є підставою для притягнення особи, яка вчинила проступок, до передбаченої законом відповідальності. Якщо суспільно небезпечне діяння не заборонене кримінальним законом, воно злочином не визнається. Якщо

8 Кузнецова Н. Ф. Преступление и преступность. Избр. труды / Н. Ф. Кузнецова. — СПб., 2003. — С. 425.